સીઆરપીડી/સી/ઈન્ડીયા/સીઓ/૧

અદ્યતન અસંકલિત આવૃત્તિ

જિલ્લોઃ પ્રતિબંધિત
૨૦ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૯
અસલઃ અંગ્રેજી

દિવ્યાંગજનોના હકો માટેની સમિતિ
ભારતના પ્રારંભિક અહેવાલના અંતિમ અવલોકનો

I. પ્રસ્તાવના

૧. સમિતિએ ૨ અને ૩ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૯ ના રોજ યોજાયેલી તેની ૪૮૫મી અને ૪૮૬મી બેઠકોમાં (CRPD/C/SR.૪૮૫ અને ૪૮૬ જુઓ) ભારતના પ્રારંભિક અહેવાલ (CRPD/C/IND/1) પર વિચાર કર્યો. સમિતિએ૧૮ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૯ના રોજ યોજાયેલી તેની ૫૦૬મી બેઠકમાં વર્તમાન અંતિમ અવલોકનો સ્વીકાર્યા.

૨. સમિતિના અહેવાલ લેખનની માર્ગદર્શિકા મુજબ તૈયાર કરેલ ભારતના પ્રારંભિક અહેવાલને સમિતિ આવકારે છે, અને સમિતિ દ્વારા તૈયાર કરાયેલમુદ્દાઓ(CPRD/C/IND/Q/1/Add.1)ની યાદીના લેખિત જવાબો(CPRD/C/IND/Q/1)આપવા બદલ રાજ્ય પક્ષને આભાર વ્યક્ત કરે છે.

II. હકારાત્મક અભિગમ

૩. દિવ્યાંગજનોના અધિકારોને માન્યતા અને અમલીકરણના કાયદાને અપનાવવાના પ્રયાસોને સમિતિ આવકારે છે, જેમાં ૬ થી ૧૮ વર્ષ સુધીના

દિવ્યાંગ બાળકોના મફત શિક્ષણનો અધિકાર, ચૂંટણી પ્રક્રિયાઓ દરમિયાન સુલભતાને મજબૂત કરવાના પગલાં સહિત જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વ્યાજબી આવાસનો ઈનકાર સહિત દિવ્યાંગતા આધારે ભેદભાવથી રક્ષણનો સમાવેશ થાય છે. તે અધિવેશનને હિન્દીમાં અનુવાદિત કરવા માટે રાજ્ય પક્ષના પ્રયાસોની પ્રશંસા કરે છે, અને તે વર્લ્ડ બેંક સાથેના કરારો સહિત અનેક આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર કાર્યક્રમોમાં દિવ્યાંગતા સમાવેશ એક ઘટક છે. તે રાજ્યના પક્ષના તેના સંસ્થાકીય અને નીતિગત માળખામાં સુધારા માટેના પગલાંની નોંધ લે છે, જેમાં ૨૦૩૦ના સર્વાંગી વિકાસ અને સંબંધિત લક્ષ્યોના માળખાનો ઉપયોગ કરી ભારતના રાષ્ટ્રીય વિકાસ એજન્ડાનો સમાવેશ થાય છે, અને સરકારમાં દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ વિભાગની સ્થાપનનો સમાવેશ થાય છે.

૪. ૨૦૧૪માં અંધ, દૃષ્ટિહીન અથવા અન્ય કોઈ રીતે દિવ્યાંગ હોય તેવા લોકો માટે પ્રકાશિત કૃતિઓ સુધી પહોંચની સુવિધા માટે મરાકેશ સંધિને રાજ્ય પક્ષ દ્વારા બહાલી આપવાની સમિતિ પ્રશંસા કરે છે.

III. હિત અને ભલામણોના મુખ્ય ક્ષેત્રો

A. સામાન્ય સિદ્ધાંતો અને ફરજોઃ (કલમઃ ૧–૪)

૫. સમિતિ આ વિશે ચિંતિંતછેઃ

(એ) કાયદા, જાહેર નીતિઓ અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ પ્રત્યેના વલણમાં દિવ્યાંગતાના તબીબી મૉડેલનો વ્યાપ, ખાસ કરીને દિવ્યાંગતાના બહુવિધ મૂલ્યાંકન અને પ્રમાણપત્ર અને સમુદાયમાં સેવાઓ મેળવવા માટે વિવિધ આકારણીઓની જરૂરિયાત, અને દિવ્યાંગતાની ગેરસમજણમાં, રક્તપિત્ત સહિત, નિવારણ અને પુનર્વસવાટ માટે જરૂરી જૈવિક સ્થિતિ તરીકે;

(બી) કાયદા, જાહેર નીતિઓ અને પદ્ધતિઓ કે જે દિવ્યાંગજનો સાથે ખાસ વાલીપણું, સંસ્થાકીયકરણ, માનસિક સારવાર અને દિવ્યાંગતા પર આધારિત અલગ સમુદાય સેવાઓ, અને અપંગ વ્યક્તિઓના જીવનના વિરોધમાં "સામાન્ય જીવન" સહિત નકારાત્મક ધારણાઓ અને અપમાનજનક પરિભાષા સાથે ભેદભાવ કરે છે. જેમ કે "માનસિક રીતે બીમાર", અથવા "વિકલાંગ", પછીનું જે હજી વિવાદાસ્પદ છે;

(સી) યુનિક ડિસેબિલિટી આઈડેન્ટિફિકેશન કાર્ડનું મર્યાદિત કવરેજ ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં, અને તે સેવા પ્રદાતાઓ, જેમ કે રેલ સેવાઓ, દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ માટે સુલભ અને સસ્તી જાહેર સેવાઓની સુવિધા માટે આ કાર્ડ્સને ઓળખતા નથી.

૬. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષઃ

(એ) નીતિ નિર્માતાઓ અને સમાજમાં દિવ્યાંગતાના માનવાધિકાર મૉડેલ વિશેની સમજને પ્રોત્સાહન આપવા માટે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્યની વ્યૂહરચના અપનાવે, અને માનવ વૈવિધ્યતા અને માનવતાના ભાગરૂપે દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની સહજ ગૌરવ, ભેદભાવ અને સ્વીકૃતિ માટે આદરના સિદ્ધાંતો અપનાવે;

(બી) દિવ્યાંગતાના માનવાધિકાર મૉડેલ સાથે દિવ્યાંગતાના મૂલ્યાંકન અને પ્રમાણપત્ર માટે માર્ગદર્શિકા લાવવી એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે દિવ્યાંગતા વ્યક્તિઓની સંસ્થાઓ આ માર્ગદર્શિકામાં સુધારા સાથે સંકળાયેલી છે, બહુવિધ આકારણીઓ અરજદારો માટે અયોગ્ય બોજ ઉભી કરતી નથી. અને તે નીતિઓ અને કાર્યક્રમો કાળજીયુક્ત સારવાર અને રક્ષણથી પર્યાવરણીય અને વલણ અવરોધોને દૂર કરવા તરફ વળે છે જે સમાનતા અને સમાવેશને અટકાવે છે;

(સી) તેના કાયદાઓ, નીતિઓ અને યોજનાઓ લાવવા માટે સમીક્ષા પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરો, જેમાં દિવ્યાંગજનોના અધિકારોનો અધિનિયમ ૨૦૧૬, મેન્ટલ હેલ્થ એક્ટ ૨૦૧૭, નેશનલ ટ્રસ્ટ એક્ટ ૧૯૯૯, અને દિવ્યાંગતાના સમાવેશ માટે સામાન્ય સેવાઓને નિયંત્રિત કરવાનાં પગલાં સહિત તેના કાયદા, નીતિઓ, સરકારી નિયમો, સરકારી વેબસાઇટ્સ અને જાહેર પ્રવચનમાંથી દિવ્યાંગજનો સામે અપમાનજનક પરિભાષા અને ખ્યાલોને રદ્દ કરવી;

(ડી) ભેદભાવ વિના તમામ દિવ્યાંગજનો માટે સમુદાય સેવાઓ ઉપલબ્ધ અને સમાવિષ્ટ છે તેની ખાતરી કરો, ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં જ્યાં યુનિક આઈડેન્ટીફીકેશન કાર્ડ હજુ સુધી અમલમાં મૂકવામાં આવ્યું નથી.

૭. સમિતિ સંમેલનના અમલીકરણ માટે વ્યાપક રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય કાર્ય યોજનાઓની ગેરહાજરી અને તમામ રાજ્યોમાં દિવ્યાંગજનો અધિકારોને માન્યતા આપતા કાયદાકીય પગલાંના અસમાન અમલીકરણ અંગે ચિંતિત છે.

૮. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને ભલામણ કરે છે કેઃ

(એ) રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સ્તરે અધિવેશનને અમલમાં મૂકવા માટે ત્વરિત સમીક્ષા અને અપનાવવાની ખાતરી કરો, દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની તેમની પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓ દ્વારા અર્થપૂર્ણ ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરો, ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં રહેતા લોકો સહિત તમામ દિવ્યાંગજનોને લક્ષ્યાંકિત કરો, જાહેર નીતિ પ્રયાસોમાં અને આંતર–ક્ષેત્રીય માનવ અને તકનીકી સંસાધનો અને બજેટ ફાળવણીની ખાતરી કરવી;

(બી) તમામ રાજ્યોમાં દિવ્યાંગજનોના અધિકારોને માન્યતા આપતા કાયદાને અમલમાં મૂકવા માટે રાજ્ય સ્તરે સત્તાવાળાઓ સાથે સહકારની ખાતરી કરો.

૯. સમિતિએ બાબતે ચિંતિત છે કે દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોની ભાગીદારીને તેમની સાથે સંબંધિત નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં પ્રાથમિકતા આપવામાં આવતી નથી, અને તેમના અભિપ્રાયો આવી પ્રક્રિયાઓના પરિણામોમાં પ્રતિબિંબિત થતા નથી.

૧૦. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નં. ૭ (૨૦૧૮) દ્વારા દિવ્યાંગજનોની સહભાગીતા, દિવ્યાંગ બાળકો સહિત, તેમના પ્રતિનિધિ સંગઠનો દ્વારા અધિવેશનના અમલીકરણ અને દેખરેખમાં માર્ગદર્શન આપે છેઃ

(એ) ખાતરી કરો કે નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોની સલાહ અને ભાગીદારીમાં સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૭ ના ફકરા ૧૦ થી ૧૩માં વ્યાખ્યાચિત સંસ્થાઓ સહિત સરકારના તમામ સ્તરો અને તમામ જાહેર નીતિ વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓ સહિતનો સમાવેશ થાય છે.

(બી) વાલીપણા શાસન સહિત દિવ્યાંગજનોની સંસ્થાઓની ભાગીદારી માટે અવરોધો દૂર કરો અને તેમની અસરકારક ભાગીદારી, સુલભ અને સમાવિષ્ટ માહિતી અને પરામર્શની પદ્ધતિઓ માટે યોગ્ય સંસાધનો પ્રદાન કરો;

(સી) ખાતરી કરો કે દિવ્યાંગજનોના મંતવ્યોને યોગ્ય ભાર આપવામાં આવે છે અને પરામર્શના પરિણામે નિર્ણયોમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે, જાહેર નિર્ણય લેવાની જવાબદારીના માપદંડ અપનાવે છે.

B. વિશિષ્ટ અધિકારો(કલમઃ૫–૩૦)

સમાનતા અને અભેદભાવ (કલમઃ૫)

૧૧. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) બંધારણમાં દિવ્યાંગજતા આધારિત ભેદભાવની સ્પષ્ટ નિષેધની ગેરહાજરી, અને દિવ્યાંગતા વિરોધી કલમના અપવાદો દિવ્યાંગજનોના

અધિકાર અધિનિયમ ૨૦૧૬ના વિભાગ ૩.૩ માં અમુક સંજોગોમાં દિવ્યાંગજનો સામે ભેદભાવ માટે પરવાનગી આપે છે;

(બી) રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ અને તેમના કુટુંબના સભ્યો, ખાસ કરીને મહિલાઓ, જેઓ એકલતા અનુભવે છે, "રક્તપિત્ત વસાહતો" અથવા ઘરમાં એકાંત, શાળામાંથી અસ્વીકાર, નોકરીમાંથી બરતરફી, અને અવરોધો સાથે કાયદા દ્વારા અને વ્યવહારમાં સંગઠન દ્વારા બહુવિધ અને આંતરછેદ ભેદભાવ અને ભેદભાવ સ્વાયત્તતાનો ઉપયોગ કરવો;

(સી) દલિતો અને આદિવાસીઓ સહિત, અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓમાં દિવ્યાંગજનો, વૃદ્ધ વ્યક્તિઓ, એચ.આઈ.વી/એઈડ્સ સાથે જીવતી દિવ્યાંગજનો, દિવ્યાંગજનો, સ્વદેશી વ્યક્તિઓ સામે ભેદભાવના બહુવિધ અને આંતરછેદના સ્વરૂપો સામે લડવાના પગલાંની ગેરહાજરી તેમજ વંશીય, ભાષાકીય અને ધાર્મિક લઘુમતીઓ અને લેસ્બિયન, ગે, બાયસેક્સ્યુઅલ, ટ્રાન્સજેન્ડર અને દિવ્યાંગજનો સાથે જોડાયેલી દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ પગલાંની ગેરહાજરી.

(ડી) દિવ્યાંગતાના આધારે ભેદભાવના કિસ્સામાં અસરકારક નિવારણનો અભાવ અને દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે લિંગ આધારિત ભેદભાવ સહિત બહુવિધ અથવા આંતરછેદ ભેદભાવ.

૧૨. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નં.૬ (૨૦૧૮) દ્વારા સમાનતા અને બિન-ભેદભાવ અને ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોના ૧૦.૨ અને ૧૦.૩ લક્ષ્યોને ધ્યાનમાં લેતા:

(એ) દિવ્યાંગતા આધારિત ભેદભાવને સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબંધિત કરવા અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના અધિકારો અધિનિયમ ૨૦૧૬ ની કલમ ૩.૩ ને

રદ કરવા બંધારણમાં સુધારો કરો, તેની ખાતરી કરે છે કે તે કાયદાનો દિવ્યાંગજનો દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ દિવ્યાંગતા આધારિત ભેદભાવ અને બહુવિધ અને આંતરછેદના ભેદભાવોને માન્ય કરે છે;

(બી) હિંદુ લગ્ન નિયમો ૨૦૧૩, કૌટુંબિક અદાલતના નિયમો અને તેમની હિલચાલની સ્વતંત્રતાને પ્રતિબંધિત કરતી જોગવાઈઓ અથવા જાહેર જીવનમાં ભાગ લેવાથી રોકવા સહિત તમામ વિસ્તારોમાં રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ સામેના તમામ ભેદભાવપૂર્ણ કાયદાને રદ કરવો અને રક્તપિત્તથી પીડિત વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારના સભ્યો (૩૦ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ના રોજ અપનાવવામાં આવેલ માનવ અધિકાર પરિષદ ઠરાવ ૧૫/૧૦) સામેના ભેદભાવને દૂર કરવા માટે સિદ્ધાંતો અને માર્ગદર્શિકાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવે છે;

(સી) આંતર–ભેદભાવનો સામનો કરી રહેલી દિવ્યાંગજનો માટે સર્વસમાવેશક સમાનતા હાંસલ કરવાના ઉદ્દેશ સાથે ભેદભાવ વિરોધી કાયદા અને જાહેર નીતિઓને ભેદભાવના બહુવિધ અને આંતરછેદ સ્વરૂપોનો સામનો કરવા માટે પરિસ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરો અને અપનાવો;

(ડી) દિવ્યાંગતા ધરાવતા ભેદભાવના કેસોમાં વળતર અને દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે ભેદભાવના લિંગ પરિમાણને ધ્યાનમાં રાખીને અસરકારક કાનૂની ઉપાયો અને નિવારણ સહિત દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ દ્વારા પ્રવેશની ખાતરી કરો.

દિવ્યાંગ સ્ત્રી (કલમ ૬)

૧૩. કમિટી દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને કન્યાઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા ભેદભાવના બહુવિધ અને આંતરછેદ સ્વરૂપ વિશે ચિંતિત છે, અને:

(એ) દિવ્યાંગતાની નિશાની, ચિહ્ન અને દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ પર બહુવિધ અને આંતરછેદ ભેદભાવ વિશે જાગૃતિનો અભાવ, ખાસ કરીને મનોવૈજ્ઞાનિક અથવા બૌદ્ધિક દિવ્યાંગોઅને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં

રહેતી અને સામાન્ય અને દિવ્યંગતા–સમાવિષ્ટ નીતિઓમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓના સમાવેશનો અભાવ;

(બી) જાતિ–પ્રતિયોગી નીતિઓ અને બજેટનો અભાવ અને સમાન આનંદ અને જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં તમામ અધિકારો અને સેવાઓ માટે દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓની જાતિને લગતા સમાન હકો દ્બારા છૂટી પાડેલ માહિતીની ગેરહાજરી;

(સી) નીતિ નિર્માણ પ્રક્રિયાઓમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓની ભાગીદારી અને ભાગીદારીમાં અવરોધો.

૧૪. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ પર તેની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૩ (૨૦૧૬) અને ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોનાલક્ષ્યો ૫.૧, ૫.૨ અને ૫.૫ ને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્ય પક્ષે:

(એ) દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ સામે ભેદભાવના બહુવિધ અને આંતરછેદ સ્વરૂપોને ઉકેલવા માટે પગલાં મજબૂત કરવા;

(બી) સમાનતાને પ્રોત્સાહન આપવા અને જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓનો સમાવેશ કરવા માટે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય કાર્ય યોજનાઓ અપનાવો, ખાતરી કરવી કે મહિલાઓ માટે રાષ્ટ્રીય નીતિ દિવ્યાંગતાને મુખ્ય પ્રવાહમાં લાવે છે, અને સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી ક્રમાંક ૭ (૨૦૧૮) ને અનુસરીને જાગૃતિ વધારવાના કાર્યક્રમોમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓને તેમના પ્રતિનિધિ સંગઠનો મારફતે સંડોવતા કલંક, લિંગ અને દિવ્યાંગ રૂઢિચુસ્તતા ઘટાડવાના અભિયાનની અસરકારકતાને સુનિશ્ચિત કરે છે;

(સી) દિવ્યાંગતા ધરાવતી તમામ મહિલાઓ અને છોકરીઓના અધિકારોને સંબોધવા માટે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સ્તરે લિંગ–પ્રતિભાવ નીતિઓ અને બજેટ ફાળવણીની સ્થાપના, ગ્રામીણ અથવા શહેરી સ્થાન, વંશીય ઓળખ, સામાજિક અથવા આર્થિક પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં લીધા વિના

અને જાતિ, ઉંમર, વંશીય, ભાષાકીય અથવા ધાર્મિક પૃષ્ઠભૂમિ દ્વારા અલગ પાડવામાં આવેલ માહિતીને એકત્રિત કરો જેથી નીતિ અને સેવાઓની જોગવાઈને સારી રીતે જાણ કરી શકાય;

(ડી) મહિલા અને બાળ વિકાસ મંત્રાલય, રાષ્ટ્રીય મહિલા આયોગ અને રાજ્ય મહિલા આયોગ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી નીતિઓના સંબંધમાં તમામ સ્તરે દિવ્યાંગ મહિલાઓની સંપૂર્ણ અને અસરકારક ભાગીદારીની ખાતરી કરો.

દિવ્યાંગ બાળકો (કલમ ૭)

૧૫. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) દિવ્યાંગ બાળકો માટે આરોગ્ય સંભાળ અને શિક્ષણ, ખાસ કરીને દિવ્યાંગ છોકરીઓ, અને દિવ્યાંગ બાળકો માટે પ્રારંભિક હસ્તક્ષેપ અને સહાય કાર્યક્રમોનો અભાવ જેવી મૂળભૂત જાહેર સેવાઓમાંથી બાકાત અને અવગણના;

(બી) ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં રહેતા દિવ્યાંગ બાળકોનું રક્ષણ કરવા અને દિવ્યાંગતા અને ગરીબીના કારણે ત્યાગ અટકાવવા માટે યોજનાઓનો મર્યાદિત વ્યાપ;

(સી) દિવ્યાંગ બાળકો તેમને લગતી બાબતો પર તેમના મંતવ્યો વ્યક્ત કરી શકે છે અને તેમાં ભાગ લઈ શકે છે તેની ખાતરી કરવા માટે પગલાંનો અભાવ, જેમ કે કાનૂની કાર્યવાહી અથવા સંભાળ અને સુરક્ષાની જોગવાઈ.

૧૬. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષઃ

(એ) તમામ બાળકો માટે સુલભ પ્રારંભિક વિકાસ કેન્દ્રોને સુનિશ્ચિત કરવા માટે, પ્રારંભિક બાળપણ સહિત તમામ દિવ્યાંગ બાળકો માટે મૂળભૂત

જાહેર સેવાઓ અને સહાયતામાં સમાવેશની ખાતરી કરવા માટે નાણાકીય સંસાધનો ફાળવે;

(બી) બાળ સંરક્ષણ યોજના અને અન્ય કાર્યક્રમો હેઠળ તમામ દિવ્યાંગ બાળકોના અસરકારક રક્ષણની ખાતરી કરવી, ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં બાળકો અને ત્યજી દેવાના અને સંસ્થાકીય કરણના જોખમનો સામનો કરી રહેલા બાળકોને પ્રાથમિકતા આપવી, પાલક પરિવારો સહિત સમુદાયમાં સહાય પૂરી પાડવાનાં પગલાં મજબૂત કરે;

(સી) દિવ્યાંગ બાળકો વહીવટી અથવા ન્યાયિક પ્રક્રિયાઓ સહિત તેમના જીવન સાથે સંબંધિત તમામ બાબતોમાં તેમના મંતવ્યો વ્યક્ત કરે તે માટે સુવિધા અપનાવે.

જાગૃતતા કેળવવી (કલમ ૮)

૧૭. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) પૂર્વગ્રહો અને કલંકનો વ્યાપ દિવ્યાંગજનોના અલગતા અને વિવિધતા પર આધારિત છે, અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં હાથ ધરવામાં આવેલી જાગૃતિ વધારવાની ઝુંબેશની મર્યાદિત અસર અને માહિતીનો અભાવ જ્યાં દિવ્યાંગતાને "ભાગ્યના પરિણામ" તરીકે જોવામાં આવે છે;

(બી) મીડિયામાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓનું પ્રતિકૂળ નકારાત્મક ચિત્રણ, અને તાજેતરના રાજકીય નેતાઓ અને અભિનેતાઓ દ્વારા ભેદભાવ વગરના અને અપમાનજનક વર્ણનો;

(સી) અધિવેશન અને અન્ય દિવ્યાંગતા–અધિકારો સંબંધિત કાયદાઓ અને નીતિઓ વિશેની માહિતીનો અભાવ, ખાસ કરીને પૂર્વોત્તર પ્રદેશના રાજ્યોમાં.

૧૮. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોના સહયોગથી:

(એ) ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં, શાળાઓને લક્ષ્ય બનાવવા અને તેમની અસર પર નજર રાખવા સહિત દિવ્યાંગજનો સામે જાગૃતિ લાવવા અને પૂર્વગ્રહો અને કલંક સામે લડવા માટે રાષ્ટ્રીય વ્યૂહરચના અપનાવે;

(બી) નીતિ–નિર્માતાઓ, સત્તાના તમામ સ્તરે વહીવટી કર્મચારીઓ, ન્યાયતંત્ર, કાયદા અમલીકરણ અધિકારીઓ, મીડિયા, વ્યાવસાયિકો અને દિવ્યાંગજનો અને તેમના પરિવારો સાથે કામ કરતા કર્મચારીઓ અને તેમના પરિવારો માટે માનવ અધિકારોને પ્રોત્સાહન આપવા સહિત વ્યાપક જાગૃતિ વધારવાના કાર્યક્રમો અમલમાં મૂકો. દિવ્યાંગતાનું મોડેલ, સમાજમાં દિવ્યાંગજનો સામે પૂર્વગ્રહો અને અપમાનજનક ભાષા સંબોધવા, જેમાં અન્ય સાથે જાતીય અભિગમ, આંતરછેદ અને જાતિ ઓળખના આધારે બહુવિધ અને/અથવા આંતરછેદ ભેદભાવનો સમાવેશ થાય છે;

(સી) અધિવેશન અને તેના વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ તેમજ સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણીઓને સ્થાનિક ભાષાઓમાં, સુલભ સ્વરૂપોમાં અને તેમને વ્યાપકપણે પ્રસારિત કરો.

સુલભતા (કલમ ૯)

૧૯. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) સામાજિક ન્યાય અને અધિકારિતા મંત્રાલયની મુખ્ય યોજના હેઠળ સુલભ ભારત અભિયાનની સંકલિત અને આંતર–ક્ષેત્રીય કામગીરી અને માલિકીનો અભાવ;

(બી) બ્યુરો ઓફ ઈન્ડિયન સ્ટાન્ડર્ડ્સ એક્ટ અને બ્રોડર ઓબ્લિગેશન્સ પ્રિન્સીપલ ઓફ ધી મેન્યુઅલ ફોર પ્રોક્યોરમેન્ટ ઓફ ગુડ્ઝ ૨૦૧૭માં માલ અને સેવાઓની સુલભતાનો અભાવ;

(સી) સરકારી વેબસાઇટ્સ સહિત પરિવહન, ભૌતિક વાતાવરણ અને માહિતી અને સંચાર તકનીકોની સુલભતામાં ધીમી પ્રગતિ.

૨૦. અધિવેશનની કલમ ૯ અને તેની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૨ (૨૦૧૪) ના પ્રકાશમાં, સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, લક્ષ્ય ૯ અને લક્ષ્યાંકો ૧૧.૨ અને ૧૧.૧૭ લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવાના પ્રયત્નોમાં ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યાંકો મેળવે:

(એ) દિવ્યાંગતા અધિકારો અધિનિયમ ૨૦૧૬ કલમ ૪૦–૪૬ નો સુલભતા પર અમલ કરો, જેમાં જાહેર માળખામાં સંકળાયેલા તમામ મંત્રાલયોને સમયમર્યાદા, બજેટ અને દેખરેખ અને મૂલ્યાંકન સાથે સુધારા માટે તમામ આયોજન અને અમલીકરણ પ્રક્રિયાઓમાં સુલભતાનો સમાવેશ કરવો જરૂરી છે. સુલભતા જેમાં ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં, દરેક તબક્કે તેમની પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓ દ્વારા દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓને સામેલ કરવી;

(બી) કેન્દ્ર અને રાજ્ય સ્તરે ખાસ કરીને બ્યુરો ઓફ ઈન્ડિયન સ્ટાન્ડર્ડ્સ એક્ટમાં માલ અને સેવાઓ માટે જાહેર પ્રાપ્તિ કાયદા અને નીતિઓમાં સુલભતા,આવશ્યકતાઓ સુનિશ્ચિત કરવી;

(સી) પરિવહનની છૂટ અને લાઇસન્સની માહિતીની સુલભતા સહિત પરિવહન સેવાઓની સુલભતા લાગુ કરો અને અવરોધ મુક્ત ઇમારતોના અમલીકરણને વેગ આપો.

જીવવાનો અધિકાર (કલમ ૧૦)

૨૧. સમિતિ સંસ્થાઓમાં દિવ્યાંગ બાળકોના મૃત્યુ અને દિવ્યાંગ બાળકોની "મર્સીકીલીંગ" વિશેની માહિતી અંગે ચિંતિત છે. તે સંઘર્ષના વિસ્તારોમાં બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓના કથિત અદાલતી ફાંસીની માહિતી અંગે પણ ચિંતિત છે.

૨૨. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના જીવનના અધિકારના સન્માનને સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં અપનાવે, સંસ્થાઓમાં દિવ્યાંગ બાળકોના મૃત્યુનું કારણ ઓળખવા અને ગુનેગારોને મંજૂરી આપવાના

હેતુથી તપાસનો અમલ કરે.તે એવી પણ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ આંતરજાતીય બાળકોને તેમના જીવન અને કોઈપણ સંબંધિત હાનિકારક પ્રથાઓ સામેના હુમલાઓથી સુરક્ષિત કરે અને હિંસા અને સશસ્ત્ર સંઘર્ષના સંબંધમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના ફાંસીને અટકાવવા માટે પગલાં અપનાવે.

જોખમ અને માનવતાવાદી કટોકટીની પરિસ્થિતિઓ (કલમ ૧૧)

૨૩. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) આપત્તિ જોખમ ઘટાડવાની વ્યૂહરચનાના આયોજન, અમલીકરણ, દેખરેખ અને મૂલ્યાંકનમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના સંગઠનોની સલાહ લેવાની નીતિઓનો અભાવ;

(બી) આંતરિક રીતે વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓની સંખ્યા, ખાસ કરીને ઔપચારિક શિબિરો અથવા પુનર્વસન વિસ્તારોની બહાર રહેતા લોકો, વિસ્થાપનના જોખમ ધરાવતી વ્યક્તિઓ સહિત યોગ્ય અને દિવ્યાંગતા સમાવતા કટોકટી પ્રતિભાવો સુનિશ્ચિત કરવા માટે માનવતાવાદી મૂલ્યાંકનોની ગેરહાજરી પર માહિતી અંતર;

(સી) કાશ્મીરમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ અને યોગ્ય માનવતાવાદી સહાયની ખાતરી કરવા માટેની વ્યૂહ રચનાઓ વિશે માહિતીનો અભાવ.

૨૪. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ ધી સેન્ડાઇ ફ્રેમવર્ક ફોર ડિઝાસ્ટર રિસ્કરિડક્શન ૨૦૧૫–૨૦૩૦ અને આંતરિક વિસ્થાપન પર માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો અનુસાર:

(એ) આપત્તિ જોખમ ઘટાડવાની વ્યૂહરચના અને/અથવા રાષ્ટ્રીય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન યોજના/માર્ગદર્શિકામાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની સંસ્થાઓની અસરકારક ભાગીદારીની ખાતરી કરે, સુલભતાના પગલાંના અમલીકરણની ખાતરી કરે અને જોખમની પરિસ્થિતિઓમાં દિવ્યાંગજનોનો સમાવેશ કરે;

(બી) જોખમની પરિસ્થિતિઓમાં વહેલી ચેતવણી પ્રણાલીઓ વિકસિત કરે જે તમામ દિવ્યાંગજનો માટે સુલભ છે;

(સી) આંતરિક રીતે વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓ માટે ખાસ કરીને જેઓ હિંસા અને સશસ્ત્ર સંઘર્ષ, કુદરતી આફતો, અથવા કુદરતી સંસાધનોના શોષણના સંબંધમાં જોખમની તમામ પરિસ્થિતિઓમાં લાંબા સમય સુધી વિસ્થાપિત થયા હોય તેમને માનવ અધિકાર આધારિત પ્રતિભાવની જોગવાઈ સુનિશ્ચિત કરે, અને દિવ્યાંગવ્યક્તિઓના આંતરિક રીતે વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના અધિકારોનું રક્ષણ કરવા, સહાયની જોગવાઈ સુનિશ્ચિત કરવા અને તેમના માટે સુલભ અને સલામત આશ્રયસ્થાનોની નીતિઓ અપનાવે;

(ડી) કાશ્મીર રાજ્યમાં દિવ્યાંગજનોની પરિસ્થિતિનું મૂલ્યાંકન કરવા અને આરોગ્ય અને શિક્ષણ જેવી સહાય અને સમુદાયની મૂળભૂત સેવાઓ સુધી તેમની પહોંચ સુનિશ્ચિત કરવા અને માનવતાવાદી ક્રિયામાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓના સમાવેશ અંગેના અધિકારપત્રના સમર્થનને ધ્યાનમાં લેવાનાં પગલાં અપનાવે.

કાયદા સમક્ષ સમાન માન્યતા (કલમ ૧૨)

૨૫. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કે દિવ્યાંગતા અધિકારોનો અધિકાર અધિનિયમ (કલમ ૧૪) બહેરા, અંધજનો, બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગજનોને અસર કરતી "મર્યાદિત વાલીપણા" અને "સંયુક્ત નિર્ણય પ્રણાલી" માટે પરવાનગી આપે છે. તે એ બાબતે પણ ચિંતિત છે કે રાજ્ય પક્ષ વાલીપણાને આધારના એક સ્વરૂપ તરીકે સમજે છે (CRPD/C/IND/1, para. 62), જે અધિવેશનનું પાલન કરતું નથી. તે રક્તપિત્તથી અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ પર લાદવામાં આવેલી વાસ્તવિક રક્ષકતા અને નિર્ણય લેવાના સમર્થિત વિકલ્પો રજૂ કરવાના પગલાંની ગેરહાજરી અંગે વધુ ચિંતિત છે.

૨૬. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે કાયદા સમક્ષ સમાન માન્યતા અંગે સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૧ (૨૦૧૪) દ્વારા માર્ગદર્શિત થઈને રાજ્ય પક્ષ:

(એ) તેના રાષ્ટ્રીય અને રાજ્યના કાયદાઓ અને પ્રથાઓમાંથી તમામ પ્રકારના વાલીપણાને રદ કરો, જેમાં દિવ્યાંગતા અધિકારો અધિનિયમ ૨૦૧૬ (કલમ ૪), મેન્ટલ હેલ્થ એક્ટ (કલમ ૪),ઓટીઝમ, સેરેબ્રલપાલ્સી અને માનસિક મંદતા અને બહુવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા વ્યક્તિઓના કલ્યાણ માટે ટ્રસ્ટ;

(બી) તમામ દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની સ્વાયત્તતા, ઇચ્છા અને પસંદગીઓને સન્માનિત નિર્ણય લેતી પ્રણાલીઓ રજૂ કરો અને આ પ્રણાલીઓ વિશે દિવ્યાંગજનોને માહિતી પ્રદાન કરો;

(સી) દિવ્યાંગજનોના પરિવારો સહિત સમાજમાં જાગૃતિ લાવો, કાયદા સમક્ષ સમાન માન્યતાના અધિકાર વિશે, અને દિવ્યાંગજનોની વ્યક્તિઓની કાનૂની ક્ષમતાના અધિકારની અનુભૂતિ કેવી રીતે કરવી, જેમાં રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ, બહેરા અંધ વ્યક્તિઓ, બૌદ્ધિક વ્યક્તિઓ અથવા માનસિક અક્ષમતાઓ સમાવેશ થાય છે.રાજ્ય પક્ષે દિવ્યાંગજનોના અધિકાર અંગે કાયદા સમક્ષ સમાન માન્યતાના અધિકાર અને અધિવેશનને અનુરૂપ નિર્ણય લેવાની વ્યવસ્થાને ટેકો આપવો જોઈએ.

ન્યાયનો લગતા પ્રવેશહક (કલમ ૧૩)

૨૭. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) મર્યાદિત પ્રક્રિયાગત અને વય–અનુકુળ રહેઠાણો અને દિવ્યાંગજનો દ્વારા ન્યાયની સમાન પહોંચને અસર કરતા અવરોધો, જેમાં કોર્ટની ઇમારતોની પહોંચનો અભાવ, સુલભ માહિતી અને સાઇન લેંગ્વેજ અર્થઘટન, અને પૂરતી કાનૂની સહાય;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે હિંસા અને જાતિ આધારિત હિંસાના કેસોમાં પીડિતો દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા બદલો લેવાનો ભય;

(સી) જાતિ આધારિત હિંસાના કેસોમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓના ન્યાય સુધી પહોંચવાના અધિકારને ઘટાડતી ન્યાય પ્રણાલીમાં જાતિવાદી પ્રથાઓ અને પૂર્વગ્રહોઅને બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી મહિલાઓ અને છોકરીઓની જુબાનીની અવગણના સહિત વાલીપણા હેઠળની અથવા સંસ્થાગત મહિલાઓને અસર કરતા કિસ્સાઓમાં;

(ડી) દિવ્યાંગજનોના અધિકારો અંગે ન્યાય પ્રણાલીમાં તમામ કલાકારોની જાગૃતિ અને ક્ષમતા નિર્માણનો અભાવ અને વ્યાજબી આવાસ પૂરું પાડવા સહિતના પગલાંની ગેરહાજરી જે તેમને ન્યાયતંત્રમાં ન્યાયાધીશો, જ્યુરીના સભ્યો અથવા અન્ય કાર્યોમાં પદ સંભાળવા સક્ષમ બનાવે છે.

૨૮. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને ભલામણ કરે છે કેઃ

(એ) ભેદભાવ વગર અને પ્રક્રિયાના પદ્ધતિસર, વય–યોગ્ય, અને લિંગ–સંવેદનશીલ રહેઠાણની ફરિયાદ પદ્ધતિમાં અને કાયદાના તમામ ક્ષેત્રોમાં ન્યાય પ્રણાલીમાં દિવ્યાંગજનો માટે ન્યાય માટે અસરકારક પહોંચની ખાતરી કરો. રાજ્ય પક્ષે દિવ્યાંગજનોને સુલભ મફત કાનૂની સહાય પૂરી પાડવા, ભૌતિક વાતાવરણ અને માહિતી માટે અવરોધો દૂર કરવા અને ખાસ કરીને મહિલાઓ સામે જાતિ આધારિત હિંસાના કિસ્સાઓમાં, અને વાલીપણા કે સંસ્થાગત હેઠળની મહિલાઓ માટે સુલભ રિપોર્ટિંગ પ્રક્રિયાઓ વિકસાવવા માટે તેના પ્રયાસોને મજબૂત કરવા જોઈએ;

(બી) ખાતરી કરો કે ન્યાય પ્રણાલી જાતિ–સંવેદનશીલ રીતે કેસોનો ન્યાય કરે છે અને ફરિયાદો દાખલ કરવાની પ્રક્રિયા દિવ્યાંગ મહિલાઓને જવાબદાર છે અને તેમની ગોપનીયતા અને સલામતીની ખાતરી આપે છે;

(સી) લડાઇ કલંક, લિંગ અને દિવ્યાંગતા પ્રથાઓ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે કાર્યવાહી અને અજમાયશ દિવ્યાંગતા અને લિંગ–સંવેદનશીલ રીતે સંચાલિત થાય છે;

(ડી) સુનિશ્ચિત કરો કે પોલીસ સહિત ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીના વિવિધ કલાકારોને દિવ્યાંગજનોને સુવિધા આપવા અને ન્યાયાધીશ તરીકે વ્યાવસાયિક તરીકે દિવ્યાંગજનોની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન અને ટેકો આપવા માટે તાલીમ આપવામાં આવે છે.

વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને સુરક્ષા (કલમ૧૪)

૨૯. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) દિવ્યાંગજનોના સંસ્થાકીય કરણમાં "દિવ્યાંગઘરો", "પુનર્વસવાટ સંસ્થાઓ", માનસિક હોસ્પિટલો ખાસ કરીને બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ, દિવ્યાંગજનો, અને ગેરહાજરીમાં ઉચ્ચ સ્તરની સહાયની જરૂરિયાત ધરાવતી વ્યક્તિઓને નબળાઈના આધારે સંસ્થાકીયકરણના તમામ સ્વરૂપોને સમાપ્ત કરવાના પગલાં સમાવેશ થાય છે;

(બી) ઘરમાં બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવનાર વ્યક્તિઓની કેદ;

(સી) ક્ષતિના આધારે "માનસિક રીતે બીમાર" અને અજમાયશ માટે અયોગ્ય હોવાની ધારણાના આધારે વ્યક્તિઓની જેલમાં નોંધણી.

૩૦. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની સ્વતંત્રતાના અધિકાર અને સલામતી અંગે માર્ગદર્શિકા ધ્યાનમાં લે (A/72/55, જોડાણ જુઓ) અને આના માટે પગલાં લો:

(એ) મેન્ટલ હેલ્થ કેર એક્ટ અને ભિખારી નિવારણ અધિનિયમની જોગવાઈઓ રદ કરો જે નબળાઈના આધારે સંસ્થાકીયકરણની મંજૂરી આપે છે અને તમામ પ્રકારના સંસ્થાકીયકરણ, અનૈચ્છિક પ્રતિબદ્ધતા અને નબળાઈના આધારે અલગતા અને તમામ પ્રકારની સંસ્થાઓમાં દિવ્યાંગતા બુદ્ધિજીવી અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક વ્યક્તિઓના એકાંતને સમાપ્ત કરવાની વ્યૂહરચના અપનાવે છે;

(બી) બૌદ્ધિક દિવ્યાંગજનોને તેમના ઘરોમાં કેદ રાખવા અને માનવ અધિકારો આધારિત સહાય અને અન્ય તમામ લોકો સાથે સમાન ધોરણે દિવ્યાંગજનો માટે સામુદાયિક સેવાઓ પૂરી પાડવા માટે પગલાં લેવા;

(સી) ફોજદારી કાર્યવાહીમાં મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગજનોની યોગ્ય પ્રક્રિયા અને ન્યાયી અજમાયશનો અધિકાર સુનિશ્ચિત કરો અને "પાગલ માટે ફોજદારી વોર્ડ" નો ઉપયોગ સમાપ્ત કરો.

ત્રાસ અને ક્રૂરતા, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક સારવાર અથવા સજાથી મુક્તિ (કલમ ૧૫)

૩૧. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) બળાત્કાર સહિત જાતીય હિંસાના કેસોની કાર્યવાહીમાં "ટુ ફીન્ગરટેસ્ટ" ની પ્રથા;

(બી) હકીકત એ છે કે દિવ્યાંગજનોના અધિકાર અધિનિયમમાં દુર્વ્યવહાર સામે પ્રતિબંધો માત્ર અમુક પ્રકારના દુર્વ્યવહારને આવરી લે છે અને અપમાનિત કરવાના હેતુ હોવો જરૂરી છે. (કલમ 92 (a));

(સી) ખાસ કરીને દિવ્યાંગ બાળકો, બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ અને શારીરિક અને રાસાયણિક સંયમ, બળજબરીથી દવા, બળજબરી, શારીરિક શોષણ, અપમાન સહિતની સંસ્થાઓમાં હિંસા અને દુર્વ્યવહારના સહજ સ્વરૂપોનો વ્યાપ, ઇલેક્ટ્રો–તાણ ઉપચાર, હસ્તધૂનન, જબરદસ્તી મજૂરી અને શારીરિક સજા, જેમાં બાળ સંભાળ સુવિધાઓનો સમાવેશ થાય છે;

(ડી) દિવ્યાંગજનોની ત્રાસ અને ક્રૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક સારવાર અથવા સજાથી બચવા અને સુનિશ્ચિત કરવાના પગલાંની ગેરહાજરી.

૩૨. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ સામે તમામ પ્રકારના દુર્વ્યવહાર અટકાવવા અને રોકવા માટે પગલાં અપનાવે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

(એ) "ટુ ફીન્ગરટેસ્ટ"પર પ્રતિબંધના અમલીકરણની ખાતરી કરવી અને જ્યારે તે કરવામાં આવે ત્યારે પ્રતિબંધો લાગુ કરવામાં આવે છે, ન્યાય પ્રણાલીમાં જવાબદારી પદ્ધતિઓનો અમલ કરે છે. રાજ્ય પક્ષે મહિલાઓ સામે ભેદભાવ નાબૂદી અંગેની સમિતિ દ્વારા જારી ભલામણોના અમલીકરણની ખાતરી કરવી જોઈએ (CEDAW/C/IND/CO/4-5, જુઓ પેરા. 11) લિંગ-સંવેદનશીલ તપાસ પર પોલીસ માટે પ્રમાણભૂત પ્રક્રિયાઓ અને પીડિતો અને સાક્ષીઓના વ્યવહારની ખાતરી કરવી જોઈએ;

(બી) ત્રાસ અને અન્ય ક્રૂરતા, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક દુર્વ્યવહારની સારવાર અથવા સજા અને તેના વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ સામે અધિવેશનને તાત્કાલિક બહાલી આપવી;

(સી) સંસ્થાઓમાં દિવ્યાંગજનો માટે સુલભ ફરિયાદ પદ્ધતિની સ્થાપના; રાષ્ટ્રીય માનવ અધિકાર પંચ અને રાજ્ય કમિશન સહિત દિવ્યાંગજનોને સંસ્થાગત કરવામાં આવે તેવા તમામ સ્થળોની દેખરેખ સુનિશ્ચિત કરવી, અને દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોની અસરકારક ભાગીદારી સાથે ત્રાસ અને દુર્વ્યવહારના કેસો અંગે ડેટા બનાવવા માટે ટાસ્કફોર્સની સ્થાપના;

(ડી) આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદામાં ત્રાસની વ્યાખ્યા અનુસાર દિવ્યાંગજનો સામે તમામ પ્રકારના દુર્વ્યવહાર ફોજદારી ગુનાઓ બનાવે છે તેની ખાતરી કરવી અને તપાસ, કાર્યવાહી, ત્રાસ અને દુર્વ્યવહારના ગુનેગારો માટે પ્રતિબંધો અને દિવ્યાંગજનોને દુર્વ્યવહારનો સામનો કરવા માટે નિવારણની ખાતરી કરવી.

શોષણ, હિંસા અને અપશબ્દથી સ્વતંત્રતા (કલમ૧૬)

૩૩. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) બાળકો અને દિવ્યાંગ પુખ્તો સામે તમામ પ્રકારની હિંસા, જેમાં મહિલાઓ અને છોકરીઓ સામે લિંગ આધારિત હિંસા, ખાસ કરીને શારીરિક, જાતીય, માનસિક હિંસા, સતામણીનોઅને નાણાકીય શોષણ અને દુરુપયોગ, તસ્કરી, અપહરણ, ઉપેક્ષા, અને /શારીરિક સજા અથવા તમામ પ્રકારની હિંસક સજાના અન્ય પ્રકારોનો સમાવેશ થાય છે.

(બી) દિવ્યાંગજનો સામેની તમામ પ્રકારની હિંસાને ઓળખવા, અટકાવવા અને તેનો સામનો કરવા માટેના પગલાંનો અભાવ, જેમાં તેમની સામે હિંસાનો સામનો કરવા માટે કાયદાકીય જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં વિલંબનો સમાવેશ થાય છે;

(સી) નેશનલ ક્રાઈમ રેકોર્ડ્સ બ્યુરોમાં દિવ્યાંગ આંકડાકીય માહિતીનો અભાવ મહિલાઓ અને દિવ્યાંગ છોકરીઓ સામે લિંગ આધારિત હિંસાના કેસોમાં, જેમાં નજીકના સાથીદારો દ્વારા કરવામાં આવતી હિંસાનો સમાવેશ થાય છે;

(ડી) હિંસાનો ભોગ બનેલી દિવ્યાંગ મહિલાઓ માટે સુલભ આશ્રય સ્થાનોની મર્યાદિત ઉપલબ્ધતા અને હિંસાનો સામનો કરી રહેલી દિવ્યાંગજનો માટે અસરકારક ઉપાયો અને નિવારણનો અભાવ, જેમાં પુનર્વસન અને વળતરનો સમાવેશ થાય છે.

૩૪. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) દિવ્યાંગજનો તેમજ દિવ્યાંગ મહિલાઓ, છોકરીઓ સહિત તમામ સામે થતી તમામ પ્રકારની હિંસાને ઓળખવા, અટકાવવા, લડવા અને સમાપ્ત કરવા માટે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્યની વ્યૂહરચના અપનાવે અને તેનો

અમલ કરે, આ પ્રક્રિયામાં દિવ્યાંગજનો, ખાસ કરીને દિવ્યાંગ મહિલાઓની સંસ્થાઓ સામેલ થવી જોઈએ જેમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ સામે લિંગ આધારિત હિંસાની ઘટનાઓ ઓળખવા માટે પગલાં લે;

(બી) લિંગ આધારિત હિંસાનો સામનો કરી રહેલી દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓની પરિસ્થિતિને ઉકેલવા માટે કાનૂની ઉપાયો સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે અને રાઈટ્સ ઓફ પર્સનસ વીથ ડીસેબીલીટીઝ એક્ટ ૨૦૧૬, ધી જુવેનાઈલ જસ્ટીસ (કેર એન્ડ પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન) એક્ટ ૨૦૧૫ અને ડોમેસ્ટીક વાયોલન્સ એક્ટ ૨૦૦૫ તાત્કાલિક અમલ કરવામાં આવે;

(સી) ખાતરી કરો કે નેશનલ ક્રાઈમ રેકોર્ડ્સ બ્યુરો જાતિ, ઉંમર, રહેઠાણનું સ્થળ, ગુનેગાર સાથેના સંબંધો અને હિંસા અને શોષણના કેસોમાં દિવ્યાંગતા સહિતના ડેટા એકત્રિત કરે, જેમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ સામે જાતિ આધારિત હિંસા અને નજીકના સાથીદારો દ્વારા થતી હિંસાનો સમાવેશ થાય છે;

(ડી) જાતીય હિંસા અને સુલભ ફરિયાદ પદ્ધતિઓ અને સંસ્થાઓમાં રહેતા લોકો સહિત દિવ્યાંગજનો માટે ન્યાયની પહોંચ સહિત હિંસાના ઉકેલોની ખાતરી કરે;

(ઈ) અધિવેશનની કલમ ૧૬(૩) અને દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સહિત નાગરિક સમાજ સંગઠન, દેખરેખ પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ છે તે દિવ્યાંગજનોની સેવા માટે રચાયેલ સુવિધાઓ અને કાર્યક્રમોની અસરકારક સ્વતંત્ર દેખરેખની ખાતરી કરે.

વ્યક્તિની અખંડિતતાનું રક્ષણ (કલમ ૧૭)

૩૫. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) ફરજિયાત વંધ્યીકરણ, ફરજિયાત ગર્ભનિરોધક અને જબરદસ્તી ગર્ભપાતની કાયદેસર પ્રથાઓ ચાલુ રાખવી, જેમાં ખાસ કરીને સંસ્થાઓમાં બૌદ્ધિક અથવા માનસિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી મહિલાઓને અસર કરે છે;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે નુકસાનકારક પ્રથાઓ ખાસ કરીને બળજબરીથી લગ્ન, પરિવારો તરફથી દહેજ ચૂકવણી અને દિવ્યાંગ મહિલા સાથે લગ્ન માટે અથવા દિવ્યાંગજનો વચ્ચે લગ્ન માટે પ્રોત્સાહન આપતી રાજ્ય યોજનાઓ;

(સી) સેક્સ અસાઇનમેન્ટ સર્જરી અથવા ઇન્ટરસેક્સ બાળકો પર "સેક્સ નોર્મલાઇઝિંગ" સર્જરી, લાંછન, ગુંડાગીરી અને સમુદાયની સેવાઓ પર મર્યાદિત ઉપયોગ.

૩૬. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) "ગંભીર દિવ્યાંગતા" ધરાવતી મહિલાઓના ગર્ભપાત માટે સંમતિ પાછી ખેંચવા અને ત્રાહિત પક્ષની સંમતિના આધારે તબીબી સારવારને અધિકૃત કરતો કાયદો અને તમામ દિવ્યાંગજનોને અગાઉથી અભિવ્યક્ત કરવા માટે સમર્થિત નિર્ણય લેવાની પદ્ધતિઓ પૂરી પાડે છે અને તબીબી સારવારના સંબંધમાં સંમતિની માહિતી આપે;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓના સંબંધમાં દહેજ ચૂકવણી અને બળજબરીથી લગ્ન જેવા હાનિકારક વ્યવહારના કાયદાકીય પ્રતિબંધને લાગુ કરવા અને હાનિકારક પ્રથાઓનો અસરકારક રીતે અંત લાવવાના તેના પ્રયત્નોને બમણો કરે. રાજ્ય પક્ષે મહિલાઓ વિરુદ્ધ હિંસા, તેના કારણો અને પરિણામો (A/HRC/26/38/Add.1, જુઓ પેરા. 80(c)) અંગે હાનિકારક પ્રથાઓ પર સામાજિક સ્તરે લક્ષિત જાગૃતિ

વધારવાની ઝુંબેશની રચના પર વિશેષ અહેવાલદાતા દ્વારા જારી ભલામણોના વાસ્તવિક અમલીકરણની ખાતરી કરવી જોઈએ;

(સી) સેક્સ અસાઈનમેન્ટ અથવા "સેક્સ નોર્મલાઈઝિંગ" શસ્ત્રક્રિયાઓ, ગુંડાગીરી અને ઈન્ટરસેક્સ બાળકો સામે લાંછન અટકાવવા, તેમની શારીરિક અને માનસિક અખંડિતતા જાળવવાના તેમના અધિકારોની ખાતરી કરવાનાં પગલાં અપનાવે.

ચળવળની સ્વતંત્રતા અને રાષ્ટ્રીયતા(કલમ ૧૮)

૩૭. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) દિવ્યાંગ બાળકોના જન્મ સમયે નોંધણીનો અભાવ, ખાસ કરીને બહેરા આંધળા બાળકો, ઉચ્ચ સ્તરની સહાયની જરૂર હોય તેવા બાળકો અને તરછોડાયેલા આંતરજાતીય બાળકો, અલગ અલગ ડેટાની ગેરહાજરી, અને દૂરસ્થ અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગ બાળકો જેઓ આંતરિક રીતે વિસ્થાપિત અથવા શરણાર્થી શિબિરોમાં છે, જેના પરિણામે તેમના દ્વારા સમુદાય સેવાઓના અભાવમાં પરિણમે છે, તેઓની યુનિક આઈડેન્ટીફીકેન કાર્ડની વહેલી નોંધણી અને તેના ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરવા માટે અપૂરતા પગલાં,;

(બી) અસમ રાજ્યમાં હાથ ધરાયેલી નોંધણી પ્રક્રિયાના પરિણામે અત્યારે ડિટેન્શન કેમ્પમાં મુસ્લિમ દિવ્યાંગજનો સહિત દિવ્યાંગજનોની સ્થિતિ રાજ્ય વિનાની થઈ ગઈ છે.

૩૮. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) જન્મ પછી તરત જ દિવ્યાંગ બાળકોની રજિસ્ટ્રી, જન્મ રજિસ્ટ્રીના ડેટાને અલગ પાડવાની ખાતરી કરવા માટે એક કાર્યક્રમ અપનાવે, અને તે દિવ્યાંગતા ધરાવતા તમામ બાળકો માટે યુનિક આઈડેન્ટીફીકેન

કાર્ડની માન્યતા, અને યોગ્ય પ્રારંભિક હસ્તક્ષેપ અને સમુદાય સેવાઓ માટે તેમના ઉપયોગને સરળ બનાવે;

(બી) ડિટેન્શન કેમ્પમાં રહેલા સહિત દિવ્યાંગજનો તમામ માનવ અધિકારોનું સન્માન અને રક્ષણ સુનિશ્ચિત કરે, તાત્કાલિક રાષ્ટ્રીયતાના પુનઃપ્રાપ્તિને મંજૂરી આપવાના પગલાં અપનાવે, અને રાજ્યવિહીન વ્યક્તિઓની સ્થિતિ સંબંધિત ૧૯૫૪ના અધિવેશન અને રાજ્યવિહીન લોકોને ઘટાડવાના ૧૯૬૧ના અધિવેશનને બહાલી આપે અથવા સ્વીકારે.

સ્વતંત્ર રીતે જીવવું અને સમુદાયમાં સમાવિષ્ટ થવું (કલમ ૧૯)

૩૯. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) દિવ્યાંગબાળકો સહિત દિવ્યાંગજનોનું સંસ્થાકીયકરણ, મોટા અને નાના સંગઠિત સમૂહમાં, અને સ્વતંત્ર રીતે જીવવા અને સમુદાયમાં સમાવિષ્ટ થવા માટે પગલાંની ગેરહાજરી;

(બી) સમુદાયમાં રહેવા માટે વ્યક્તિગત આધાર સ્થાપિત કરવા માટેના પગલાંનો અભાવ, અને દિવ્યાંગજનોને દૈનિક પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે સગાંઓના આધાર પર નિર્ભરતા;

(સી) તમામ દિવ્યાંગજનો, ખાસ કરીને મહિલાઓ અને બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી છોકરીઓ દ્વારા શહેરી સસ્તું અને સુલભ આવાસોના ઉપયોગ સહિત સમુદાય સેવાઓની સુલભતામાં પ્રગતિનો અભાવ.

૪૦. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ, સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૫(૨૦૧૭) દ્વારા સ્વતંત્ર રીતે જીવવા અને સમુદાયમાં સમાવિષ્ટ થવા પર માર્ગદર્શિત થઈનેઃ

(એ) દિવ્યાંગતા પર આધારિત તમામ પ્રકારના સંસ્થાકીયકરણને સમાપ્ત કરે, "ગંભીર દિવ્યાંગતા" ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે સંસ્થાઓની સ્થાપના પૂરો પાડતો કાયદો રદ કરે અને દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સાથે પરામર્શ કરીને યોગ્ય નાણાકીય, માનવીય અને તકનીકી સંસાધનો અને સમયમર્યાદા સાથે બિન–સંસ્થાકીય કરણની વ્યૂહરચના અપનાવે, તમામ પ્રકારની સંસ્થાઓમાંથી બાળકોના બિન–સંસ્થાકીયકરણને પ્રાધાન્ય આપે;

(બી) વ્યક્તિગત સહાય પૂરી પાડે અને સામાજિક સમાવેશને સરળ બનાવતા સમુદાય સહાય તંત્ર અને વ્યક્તિગત તંત્રને મજબૂત કરે;

(સી) દિવ્યાંગજનો દ્વારા સમુદાયની મુખ્ય સેવાઓમાં પ્રવેશ અંગેની વ્યૂહરચના અને પ્રગતિના સૂચકાંકો અપનાવે, ખાસ કરીને આવાસ, સમાવિષ્ટ શિક્ષણ અને કામ અને રોજગાર જેવી જાહેર સેવાઓ મેળવવા માટે બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી મહિલાઓ માટે અવરોધો દૂર કરે.

વ્યક્તિગત ગતિશીલતા (કલમ ૨૦)

૪૧. સમિતિ ખાસ કરીને ગ્રામીણ અને દૂરના વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગજનો માટે ઉપલબ્ધ અને સસ્તાં સહાયક ઉપકરણો અને સંબંધિત સહાયક સેવાઓનો અભાવ અને સહાયક ઉપકરણો અને તકનીકીના નિષ્ણાતો તરીકે દિવ્યાંગજનોનો સાંકળવાનો અભાવ અને સ્થાનિક ઉત્પાદનના વિકાસને પ્રોત્સાહિત કરવા અંગે ચિંતિત છે.

૪૨. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ સહાયક ઉપકરણોની ઉપલબ્ધતા, સમાન વિતરણ અને પોષણક્ષમતા સુનિશ્ચિત કરવાનાં પગલાં અપનાવે. તે એવી પણ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ ગુણવત્તાયુક્ત ધોરણો પર તાલીમ વિકસાવે, અને સ્થાનિક અથવા સ્વદેશી ઉત્પાદનના સમાવેશ, પ્રોત્સાહન અને સહાયક ઉપકરણો અને ઉપકરણોના વિતરણને પ્રોત્સાહન આપે, જે

સ્થાનિક સ્તરે અને ગ્રામીણ વિસ્તારમાં દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોની ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરે.

અભિવ્યક્તિ અને અભિપ્રાયની સ્વતંત્રતા, અને માહિતીનો ઉપયોગ કરવાની સ્વતંત્રતા (કલમ૨૧)

૪૩. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) સત્તાવાર ભાષા તરીકે સાંકેતિક ભાષાની માન્યતાનો અભાવ અને સાંકેતિક ભાષાના દુભાષિયાઓની ખૂબ ઓછી સંખ્યા;

(બી) સરળ વાંચન, સંદેશાવ્યવહારના સ્પર્શેન્દ્રિય સ્વરૂપો અને ખાસ કરીને સુધારાત્મક અને વૈકલ્પિક સંદેશાવ્યવહાર માટે માહિતી સેવાઓ સુધારવા માટે પગલાંનો અભાવ;

(સી) દિવ્યાંગજનો માટે માહિતીની સુલભતા અંગે ખાનગી પ્રસારણ સેવા પ્રદાતાઓમાં મર્યાદિત મથાળા, સાંકેતિક ભાષા અને વલણ અવરોધો પ્રદાન કરતી ટીવી ચેનલોની ઓછી સંખ્યા.

૪૪. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) સાંકેતિક ભાષાને સત્તાવાર ભાષા તરીકે માન્યતા આપે, તાલીમ આપવા માટે જાહેર સંસાધનોની ફાળવણી કરે અને અદાલતી કાર્યવાહી, આરોગ્ય સંભાળ, શિક્ષણ, લેઝર, ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક સેવાઓમાં સાંકેતિક ભાષાના દુભાષિયાઓની ઉપલબ્ધતા વધારે;

(બી) સુનિશ્ચિત કરો કે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્યતા પ્રાપ્ત સુલભતા ધોરણોને ધ્યાનમાં રાખીને તમામ દિવ્યાંગજનોનેસુલભ વૃદ્ધિ અને વૈકલ્પિક સંદેશાવ્યવહાર, સરળ વાંચન, સાદી ભાષા, સ્પર્શેન્દ્રિય

સંદેશાવ્યવહાર અને સુલભ ડિજિટલ ઈન્ટરનેટ–આધારિત સેવાઓમાં તમામ જાહેર માહિતી અને સેવાઓનીસુલભતા મળે;

(સી) સુલભ આવશ્યકતાઓનું પાલન ન થતું હોય તો પ્રતિબંધો રજૂ કરીને રાષ્ટ્રીય પ્રસારણ કાયદાને લાગુ કરે.

ગોપનીયતા માટે આદર (કલમ૨૨)

૪૫. સમિતિ ચિંતિત છે કે યુનિક આઈડેન્ટિફિકેશન નંબર "આધાર કાર્ડ" નો ઉપયોગ કરીને દિવ્યાંગજનોએ તેમના અંગત ડેટા સાથે ચેડા કરીને તેમની ગોપનીયતામાં દખલગીરી અનુભવી છે.

૪૬. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લે કે તમામ ઓળખ પ્રક્રિયાઓ વ્યક્તિઓની ગોપનીયતાની ખાતરી આપે, અને દિવ્યાંગજનોની ગોપનીયતાના રક્ષણ માટે કાયદો ઘડે, ખાસ કરીને સર્વિસ પ્રોવાઈડર્સ અથવા સહાય પૂરી પાડતા કર્મચારીઓ સાથેની તેમની વાતચીતમાં.

ઘર અને પરિવાર માટે આદર (કલમ૨૩)

૪૭. સમિતિ ધાર્મિક વ્યક્તિગત કાયદાઓ વિશે દિવ્યાંગજનોના લગ્નનાઅધિકારને પ્રતિબંધિત કરે છે જેમાં દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને રક્તપિત્તથી અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે, રાજ્ય સ્તરે દિવ્યાંગતાને આધારે છૂટાછેડાની મંજૂરી આપવી, અને દિવ્યાંગજનોની માતાપિતાની જવાબદારીઓને મર્યાદિત કરવી અને તેમની બાળકોને દત્તક લેવાનો અધિકાર છે. તે દિવ્યાંગતાના આધારે બાળકોને તેમના માતાપિતાથી અલગ થવા અટકાવવાનાં પગલાંના અભાવ પર પણ ચિંતિત છે.

૪૮. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) લગ્ન અને દિવ્યાંગજનોના કુટુંબ સાથે સંબંધિત પ્રતિબંધો રદ કરે, જેમાં બૌદ્ધિક અથવા માનસિક અક્ષમ વ્યક્તિઓ અને લગ્ન અને છૂટાછેડાના વ્યક્તિગત કાયદાઓ માટે ઉચ્ચ સ્તરની સહાયની જરૂર હોય તેવા લોકોનો સમાવેશ થાય છે;

(બી) એડોપ્શન રેગ્યુલેશન ૨૦૧૭ની જોગવાઈઓ રદ કરે કે જેના પર દિવ્યાંગજનો દત્તક લેવાના માનવ અધિકારો આધારિત દેખરેખને સુનિશ્ચિત કરીને સેન્ટ્રલ એડોપ્શન રિસોર્સ ઓથોરિટી દ્વારા કાર્યવાહી કરીને શારીરિક, માનસિક, ભાવનાત્મક અથવા જીવલેણ તબીબી પરિસ્થિતિઓના મૂલ્યાંકનના આધારે બાળકોને દત્તક લેવા માટે લાયક જાહેર ન કરી શકે;

(સી) સંમેલનની કલમ ૨૩(૩) અને (4) અનુસાર, દિવ્યાંગ બાળકો અને તેમના પરિવારોને ટેકો આપવા અને બાળક અથવા એક અથવા બંને તેમના માતાપિતાનાની દિવ્યાંગતાના આધારે બાળકોને તેમના પરિવારોથી અલગ થવાથી અટકાવવા માટે નીતિના પગલાં અપનાવે.

શિક્ષણ (કલમ ૨૪)

૪૯. સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ

(એ) અલગ શિક્ષણનો વ્યાપ, દિવ્યાંગજનોમાં ઉચ્ચ નિરક્ષરતા દર ખાસ કરીને બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ અને દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ, અને મુખ્ય પ્રવાહમાં સમાવિષ્ટ શિક્ષણમાં નોંધાયેલા દિવ્યાંગ વિદ્યાર્થીઓની ઓછી સંખ્યા;

(બી) દિવ્યાંગ બાળકોનો શાળામાંથી અસ્વીકાર, ખાસ કરીને રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત બાળકો, અને આંતરજાતિય બાળકો સામે ગુંડાગીરી, જેના કારણે શાળા છોડી દેવી;

(સી) ગ્રામીણ અને દૂરના વિસ્તારોમાં સુલભ સમાવિષ્ટ શાળાઓનો અભાવ;

(ડી) શાળાના કર્મચારીઓ માટે તાલીમનો અભાવ, દિવ્યાંગ બાળકોને સમાવવા માટેની શિક્ષણ પદ્ધતિઓ અને સામગ્રી, બહેરાં વિદ્યાર્થીઓ માટે અન્ય બાબતો, શાળાઓમાં દિવ્યાંગ બાળકો માટે મર્યાદિત

બેઠકો અને બહેરા અને શ્રવણના મુશ્કેલ વિદ્યાર્થીઓ માટે સાઇન લેંગ્વેજ અર્થઘટનની અપૂરતી જોગવાઈ અને દિવ્યાંગ બાળકો માટે સલામત પરિવહનની અપૂરતી જોગવાઈ.

૫૦. સમાવિષ્ટ શિક્ષણના અધિકાર અને ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોના ૪.૫ અને ૪.૮ લક્ષ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને સમિતિની સામાન્ય ટિપ્પણી નંબર ૪ (૨૦૧૬) ને અનુરૂપ, સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ:

(એ) દિવ્યાંગ વિદ્યાર્થીઓ માટે સર્વસમાવેશી શિક્ષણના અમલીકરણને સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લે, અને દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓમાં નિરક્ષરતા ઘટાડવા માટે તેના પ્રયાસોને બમણો કરે;

(બી) દિવ્યાંગ બાળકો, ખાસ કરીને રક્તપિત્ત અને આંતરજાતિય બાળકોથી પ્રભાવિત બાળકોના અસ્વીકાર, લાંછન અને ગુંડાગીરીને રોકવા માટે પગલાં લો, શિક્ષણની સુલભતા પુરી પાડવા દિવ્યાંગતા પ્રથાઓ સામે લડવા ઝુંબેશ હાથ ધરવા, અને કેસોમાં ફરિયાદ પદ્ધતિઓ અને પ્રતિબંધો સ્થાપિત કરવા ભેદભાવ રોકાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નિયમોની સમીક્ષા કરે;

(સી) ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગ બાળકો માટે સુલભ શાળાઓ બનાવવા અને જાળવવા માટે ટકાઉ માનવ અને નાણાકીય સંસાધનોની ખાતરી કરે;

(ડી) ખાતરી કરો કે ભૌતિક વાતાવરણ, પ્રવેશ પ્રક્રિયાઓ, શિક્ષણ સંસાધનો અને પદ્ધતિઓ, શીખવા માટે ઓનલાઇન પ્લેટફોર્મ, વર્ગખંડો અને પરિવહન સહિતના શિક્ષણનું વાતાવરણ દિવ્યાંગ બાળકો માટે સુલભ અને સલામત છે અને તેની જોગવાઈ અને ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવાનાં પગલાં અપનાવે છે તથા વર્ગખંડોમાં સાંકેતિક ભાષા અર્થઘટન,

વૃદ્ધિ અને વૈકલ્પિક સંચાર અને શિક્ષણના તમામ સ્તરે સરળ વાંચન કરવાનાં પગલાં અપનાવે.

આરોગ્ય (કલમ ૨૫)

૫૧. **સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ**

(એ) જાતીય અને પ્રજનન સ્વાસ્થ્ય અને દિવ્યાંગઅને છોકરીઓના અધિકારો પર લિંગ–સંવેદનશીલ કાર્યક્રમોનો અભાવ;

(બી) દિવ્યાંગજનોના સંબંધમાં રાષ્ટ્રીય સ્વાસ્થ્ય સુરક્ષા યોજનાનું અપૂરતું કવરેજ અને બૌદ્ધિક દિવ્યાંગજનો માટે યોગ્ય વીમાનો અભાવ;

(સી) રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સંભાળ યોજનાઓમાં દિવ્યાંગતા–સંબંધિત આરોગ્ય–સંભાળ સેવાઓમાં ભેદભાવ, ખાસ કરીને રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ અને બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી મહિલાઓ અને છોકરીઓને અસર કરે છે.

૫૨. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોના ૩.૭ અને ૩.૮ લક્ષ્યો હાંસલ કરવાના તેના પ્રયાસોમાં અધિવેશનની કલમ ૨૫ નું પાલન કરે;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓને યોગ્ય અને સુલભ જાતીય અને પ્રજનન સ્વાસ્થ્ય સંભાળ પૂરી પાડવાનાં પગલાં અપનાવે અને દિવ્યાંગ મહિલાઓ અને છોકરીઓ સામે લિંગ આધારિત હિંસાના કેસોમાં પ્રતિભાવ અને પરામર્શ સુલભ, સમાવિષ્ટ અને વય–લિંગ–સંવેદનશીલ છે ;

(સી) ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં દિવ્યાંગજનો માટે સાર્વત્રિક આરોગ્ય સંભાળ કવરેજ અને સુલભતાની ખાતરી કરો;

(ડી) રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સંભાળ યોજનાઓમાં દિવ્યાંગતા સંબંધિત આરોગ્ય–સંભાળ સેવાઓની જોગવાઈમાં આરોગ્યની સમાન સુલભતા અને

બિન–ભેદભાવને સુનિશ્ચિત કરવાનાં પગલાં અપનાવે, જેમાં રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ, મહિલાઓ અને બૌદ્ધિક અથવા મનોવૈજ્ઞાનિક દિવ્યાંગતા ધરાવતા પુરુષોનો સમાવેશ થાય છે, તેની ખાતરી કરે. સેવા પ્રદાતાઓ આરોગ્ય સેવાઓની સુલભતાની સુવિધા આપે છે તેની ખાતરી કરે.

વસવાટ અને પુનર્વસન (કલમ ૨૬)

૫૩. સમિતિ એ વિષે ચિંતિત છે કે દીનદયાલ દિવ્યાંગતા પુનર્વસવાટ યોજના દિવ્યાંગતા માટે તબીબી અને દાન–આધારિત અભિગમ પર ભાર મૂકે છે અને તે દિવ્યાંગજનો સાથે હાંસિયામાં ધકેલાયેલા જૂથોમાં ભેદભાવ કરે છે.

૫૪. સમિતિએ ભલામણ કરી છે કે રાજ્ય પક્ષ દિવ્યાંગજનો, ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારોના સંગઠનો સાથે પરામર્શ કરીને દીનદયાલ દિવ્યાંગતા પુનર્વસન યોજનાને સમુદાય આધારિત સમાવેશી વિકાસને પ્રોત્સાહન આપે, સમગ્ર રાજ્યમાં વસવાટ અને પુનર્વસન માટે અંદાજપત્રીય ફાળવણી અને નિયમિત ધોરણે કાર્યક્રમો, દેખરેખ અને મૂલ્યાંકનના ગુણવત્તાના ધોરણોની ખાતરી કરવી.

કામ અને રોજગાર (કલમ ૨૭)

૫૫. **સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ**

(એ) હકીકત એ છે કે માત્ર 37 ટકા દિવ્યાંગજનો પાસે રોજગારીની સુલભતા છે, કે માત્ર ૧.૮ ટકા દિવ્યાંગ મહિલાઓને રોજગારીની સુલભતા છે અને રોજગારમાં બૌદ્ધિક દિવ્યાંગજનોનું ખૂબ ઓછું પ્રતિનિધિત્વ છે;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે કામના સ્થળે જાતીય સતામણીનાકેસો અને તેમને અટકાવવા અને બચાવવાના પગલાંનો અભાવ વિશે માહિતી;

(સી) રોજગારમાં દિવ્યાંગજનો માટે ૪ ટકા રોજગાર ક્વોટાના અમલીકરણનો અભાવ.

૫૬. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) દિવ્યાંગજનો માટે સમાન તક નીતિઓ, ભરતી અને કૌશલ્ય વિકાસ તાલીમ કાર્યક્રમો દ્વારા ખુલ્લા મજૂર બજારમાં દિવ્યાંગજનો દ્વારા રોજગારની પહોંચ સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય વ્યૂહરચના અપનાવે. રાજ્ય પક્ષે મહાત્મા ગાંધી રાષ્ટ્રીય પ્રાદેશિક રોજગાર ગેરંટી અધિનિયમના અમલીકરણમાં તમામ દિવ્યાંગજનોના સમાવેશને સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ, તેના અમલીકરણ અંગે માહિતી અને અલગ અલગ માહિતી એકત્રિત કરવી જોઈએ;

(બી) દિવ્યાંગ મહિલાઓ સામે કાર્યસ્થળે જાતીય સતામણી, શોષણ અને દુરુપયોગનો નિર્ણાયક રીતે સામનો કરવો, જેમાં સુલભ જાહેર માહિતીનો પ્રસાર કરવો અને જાતીય સતામણીનો સામનો કરી રહેલી મહિલાઓ માટે નિવારણનો અમલ કરે;

(સી) ઓપન લેબર માર્કેટમાં દિવ્યાંગજનોની રોજગારીને પ્રોત્સાહન આપવા અસરકારક પગલાં લેવા, ખાસ કરીને હાંસિયામાં ધકેલાતા જૂથોમાંથી દિવ્યાંગજનો.

પર્યાપ્ત જીવનધોરણ અને સામાજિક સુરક્ષા (કલમ ૨૮)

૫૭. **સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ**

(એ) તમામ દિવ્યાંગજનો રાષ્ટ્રીય સામાજિક સુરક્ષા યોજનાઓ દ્વારા નોંધણી અને આવરી લેવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવાનાં પગલાંનો અભાવ;

(બી) દિવ્યાંગજનો માટે દિવ્યાંગતા સંબંધિત વધારાના ખર્ચને આવરી લેતી સામાજિક સુરક્ષા યોજનાઓની ગેરહાજરી ઉચ્ચ સ્તરની સહાયની જરૂર છે;

(સી) દિવ્યાંગતા ધરાવતા બેઘર વ્યક્તિઓની પરિસ્થિતિ, અને રક્તપિત્તથી પ્રભાવિત વ્યક્તિઓ સહિત દિવ્યાંગજનો દ્વારા કાર્યકાળની સલામતી

તેમજ સસ્તું અને સુલભ આવાસ સુનિશ્ચિત કરવા નીતિઓની ગેરહાજરી.

૫૮. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) તમામ દિવ્યાંગજનો દ્વારા પેન્શન યોજનાઓ, બેરોજગારી, પરિવહન અથવા સંભાળ ભથ્થાંઓ, અથવા અન્ય અધિકારો સહિત શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પર્યાપ્ત જીવનશૈલીને પ્રોત્સાહન આપીને સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમોની પહોંચ સુનિશ્ચિત કરે. રાજ્ય પક્ષે દિવ્યાંગતા, જાતિ અને ઉંમર દ્વારા અલગ અલગડેટાના પર્યાપ્ત મોનિટરિંગ અને સંગ્રહની ખાતરી કરે;

(બી) તમામ દિવ્યાંગજનો દિવ્યાંગતા સંબંધિત વધારાના ખર્ચ, દિવ્યાંગતા પેન્શન, અને પેન્શન મેળવવા અને પેન્શન વેતન વધારવા માટે ઓળખ પ્રક્રિયાઓને મજબૂત કરવા માટે અધિકારો મેળવે તે સુનિશ્ચિત કરે અને રજૂ કરે;

(સી) દિવ્યાંગજનો દ્વારા પોસાય તેવા આવાસોમાં સમાન પ્રવેશ સુનિશ્ચિત કરવા આવાસ માટે જાહેર નીતિ અપનાવે, અને કાર્યકાળની સલામતી સુનિશ્ચિત કરવાનાં પગલાં, ૨૦૧૭ માં પર્યાપ્ત આવાસ પર વિશેષ પ્રતિનિધિ દ્વારા જારી ભલામણો પર ધ્યાન આપે. (A/HRC/34/51/Add.1).

રાજકીય અને જાહેર જીવનમાં ભાગીદારી (કલમ ૨૯)

૫૯. સમિતિ રાજકીય જીવનમાં દિવ્યાંગજનોની ભાગીદારીને દિવ્યાંગતાના આધારે પ્રતિબંધિત કરવાની બંધારણીય જોગવાઈઓ અને તમામ દિવ્યાંગજનો માટે અપૂરતી સુલભ માહિતી અને ચૂંટણી પ્રક્રિયા અંગે ચિંતિત છે.

૬૦. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ,**

(એ) તમામ દિવ્યાંગજનો માટે મત આપવાના અધિકારને મર્યાદિત કરતી બંધારણીય અને કાયદાકીય જોગવાઈઓમાં સુધારો કરે, અને ચૂંટણીમાં ઉભા રહેવાનો અને જાહેર હોદ્દો સંભાળવાનો તેમનો અધિકાર મર્યાદિત કરનારાઓ, અને રાજકીય જીવનમાં અને જાહેર નિર્ણયમાં તમામ સ્તરે પ્રક્રિયાઓમાં દિવ્યાંગજનોની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહન આપે, જેમાં હકારાત્મક ક્રિયાના પગલાંનો સમાવેશ થાય છે;

(બી) ફોરમ ફોર ઈલેક્શન મેનેજમેન્ટ બોડીઝ ઓફ સાઉથ એશિયાના ઠરાવ ૨૦૧૫ ને ધ્યાનમાં લેતા દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સાથે પરામર્શ કરીને ભૌતિક અને માહિતીપ્રદ વાતાવરણ સહિત ચૂંટણી પ્રક્રિયાઓની સુલભતા સુનિશ્ચિત કરે.

સાંસ્કૃતિક જીવનમાં ભાગીદારી, મનોરંજન, નિવૃત્તિ અને રમતગમત (કલમ૩૦)

૬૧. સમિતિ દિવ્યાંગજનો દ્વારા મુખ્યપ્રવાહના મનોરંજન, સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ, મનોરંજન અને રમતગમતની પહોંચના અમલીકરણના પગલાંના અભાવ અને મરાકેશસંધિના અમલીકરણને વધુ પ્રોત્સાહન આપવા માટે અપૂરતા પગલાં અંગે ચિંતિત છે.

૬૨. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ લેઝર અને સ્પોર્ટ્સ સાઈટ્સની સુલભતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે મોનિટરિંગ અને રીડ્રેસમિકેનિઝમ્સ માટે અમલીકરણ યોજનાઓ હાથ ધરે અને તે સાંસ્કૃતિક ઓળખને ઓળખે અને સાંસ્કૃતિક પ્રદર્શન, સાંસ્કૃતિક આદાનપ્રદાનમાં દિવ્યાંગજનોની ભાગીદારીને પ્રોત્સાહિત કરે. અને મરાકેશસંધિને અનુરૂપ સંસાધનોની સરહદ વિનિમયને પ્રોત્સાહન આપવાની ખાતરી કરીને સુલભ સ્વરૂપોમાં વાંચન સામગ્રી ઉપલબ્ધ કરાવવા પ્રકાશકોને પ્રોત્સાહિત કરવા નીતિઓ અપનાવે.

C. વિશિષ્ટ જવાબદારીઓ (કલમ ૩૧–૩૩)

આંકડા અને માહિતી સંગ્રહ (કલમ ૩૧)

૬૩. સમિતિ ચિંતિત છે કે સત્તાવાર ઉપલબ્ધ આંકડા દિવ્યાંગતાના તબીબી મૉડેલ પર આધારિત છે, અને દિવ્યાંગજનો સંબંધિત પ્રશ્નો સ્વ–ઓળખની શક્યતાને મર્યાદિત કરે છે.

૬૪. ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોના લક્ષ્ય ૧૭.૧૮ ને ધ્યાનમાં રાખીને, સમિતિ ભલામણ કરે છે કે દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સાથે માહિતી એકત્રિત કરવા, વિશ્લેષણ કરવા અને પ્રસારિત કરવા માટે રાજ્ય પક્ષ દિવ્યાંગતાના આંકડા પર પ્રશ્નોના ટૂંકા સમૂહની પદ્ધતિ પર આધાર રાખે છે. જાતિ, ઉંમર, વંશીયતા, દિવ્યાંગતા, સામાજિક આર્થિક સ્થિતિ, રોજગાર, સામે આવતા અવરોધો દ્વારા અલગ પડેલી તેની વસ્તી પર અને નિવાસ સ્થાન, અને દિવ્યાંગજનો સામે ભેદભાવ અથવા હિંસાનાકેસો પરનો ડેટા, દિવ્યાંગતા–વિશિષ્ટ અને દિવ્યાંગતા–સમાવિષ્ટ/મુખ્ય પ્રવાહના ડેટા સંગ્રહને સુનિશ્ચિત કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર (કલમ ૩૨)

૬૫. દિવ્યાંગજનો પર વિકાસ સહકારના પ્રયત્નોની અસરને માપવા માટે યોગ્ય પદ્ધતિઓની ગેરહાજરી અને વિકાસ સહયોગ ભાગીદાર તરીકે દિવ્યાંગજનોની સંસ્થાઓની અસરકારક ભાગીદારી વિશે માહિતીનો અભાવ સમિતિ ચિંતિત છે.

૬૬. સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષઃ

(એ) આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર પ્રયાસોમાં વિકસિત કાર્યક્રમો અને પ્રોજેક્ટ્સની ડિઝાઇન, અમલીકરણ, દેખરેખ અને મૂલ્યાંકનમાં દિવ્યાંગજનોના સંગઠનો સાથે અસરકારક ભાગીદારી, સમાવેશ અને પરામર્શની ખાતરી કરવા માટે પગલાં અપનાવે;

(બી) સર્વાંગી વિકાસ અને સર્વાંગી વિકાસ લક્ષ્યો માટેના ૨૦૩૦ એજન્ડાના રાષ્ટ્રીય અમલીકરણ અને દેખરેખમાં મુખ્ય પ્રવાહના દિવ્યાંગતાના અધિકારો અને જરૂરિયાતો.

રાષ્ટ્રીય અમલીકરણ અને દેખરેખ (કલમ ૩૩)

૬૭. **સમિતિ એ બાબતે ચિંતિત છે કેઃ**

(એ) અધિવેશનના અસરકારક અમલીકરણને સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિવિધ વિભાગો અને ક્ષેત્રોમાં સંકલન માટે દિવ્યાંગતા પર કેન્દ્રીય સલાહકાર બોર્ડ અને સમકક્ષ રાજ્ય સંસ્થાઓની કાર્યકારી શક્તિનો અભાવ;

(બી) દિવ્યાંગજનો માટે મુખ્ય કમિશનર અને રાજ્ય કમિશનરોની સ્થાપના હોવા છતાં અધિવેશનના અમલીકરણની સુરક્ષા, પ્રોત્સાહન અને દેખરેખ માટે સ્વતંત્ર માળખાની ગેરહાજરી;

(સી) અધિવેશનની સ્વતંત્ર દેખરેખમાં દિવ્યાંગજનોની સંસ્થાઓની ભાગીદારી માટેની પદ્ધતિઓ વિશેની માહિતીનો અભાવ.

૬૮. **સમિતિ ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષઃ**

(એ) કેન્દ્રીય સલાહકાર મંડળ અને સમકક્ષ રાજ્ય સંસ્થાઓને સલાહકારની ભૂમિકાથી આગળ વધારવા માટે પગલાં લેવા, દિવ્યાંગતા પર કેન્દ્ર બિંદુઓનું સંકલન સુનિશ્ચિત કરે, સમગ્ર રાજ્ય પક્ષ સ્તરો અને અધિવેશનોના અસરકારક અમલીકરણને સુનિશ્ચિત કરવા;

(બી) ખાતરી કરે કે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય માનવાધિકાર આયોગો અધિવેશન હેઠળ સ્વતંત્ર મોનિટરિંગ માળખાનો ભાગ છે, જે તકનીકી, માનવ પ્રદાન કરે છેઅને દિવ્યાંગજનોના અધિકારો અંગેની સમિતિના કાર્યમાં NHRIs ની ભાગીદારી અને જોડાણ અને સ્વતંત્ર દેખરેખ માળખા પર સમિતિની માર્ગદર્શિકાને ધ્યાનમાં લેતા તેમના આદેશો પૂર્ણ કરવા માટે નાણાકીય સહાયપૂરી પાડે છે.(CRPD/C/1/Rev.1, annex);

(સી) ખાતરી કરે કે દિવ્યાંગજનો અને તેમની પ્રતિનિધિ સંસ્થાઓ અધિવેશનના અમલીકરણમાં અસરકારક રીતે ભાગ લે છે.

IV. Follow up

માહિતીનો પ્રસાર

૬૯. સમિતિ વર્તમાન નિષ્કર્ષમાં સમાવિષ્ટ તમામ ભલામણોના મહત્વ પર ભાર મૂકે છે. તાત્કાલિક પગલાં લેવાના સંદર્ભમાં, નેશનલ ક્રાઈમ રેકોર્ડ બ્યુરો દ્વારા મહિલાઓ સામે જાતિ આધારિત હિંસા પર સમિતિ રાજ્યના પક્ષનું ધ્યાન અધિવેશન સાથે કાયદાના સુમેળ પરના ફકરા૬(સી) માં સમાવિષ્ટ ભલામણો અને ડેટાના સંગ્રહ પરના ફકરા૩૪(સી)પર દોરવા માંગે છે.

૭૦. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને વિનંતી કરે છે કે તે વર્તમાન નિષ્કર્ષમાં સમાયેલ ભલામણોનો અમલ કરે. તે ભલામણ કરે છે કે રાજ્ય પક્ષ સરકાર અને સંસદના સભ્યો, સંબંધિત મંત્રાલયોના અધિકારીઓ, ન્યાયતંત્ર અને શિક્ષણ, તબીબી અને કાનૂની વ્યાવસાયિકો તેમજ સ્થાનિક સત્તાવાળાઓને તેમજ ખાનગી ક્ષેત્ર અને મીડિયા, આધુનિક સામાજિક સંચાર વ્યૂહરચનાઓનો ઉપયોગ કરીને સંબંધિત વ્યાવસાયિક જૂથોના સભ્યોને વિચારણા અને કાર્યવાહી માટે અંતિમ નિરીક્ષણો મોકલશે.

૭૧. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને તેના સમયાંતરે અહેવાલોની તૈયારીમાં નાગરિક સમાજ સંસ્થાઓ, ખાસ કરીને દિવ્યાંગજનોના સંગઠનોને સામેલ કરવા ભારપૂર્વક પ્રોત્સાહિત કરે છે.

૭૨. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને વિનંતી કરે છે કે વર્તમાન નિષ્કર્ષોનો વ્યાપકપણે પ્રસાર કરો, જેમાં બિન–સરકારી સંસ્થાઓ અને દિવ્યાંગજનોના પ્રતિનિધિ સંગઠનો, અને દિવ્યાંગજનો અને તેમના પરિવારના સભ્યો, રાષ્ટ્રીય અને લઘુમતી ભાષાઓમાં, સાંકેતિક ભાષા સહિત સુલભ સ્વરૂપોમાં અને તેમને માનવ અધિકારોને આધારે સરકારી વેબસાઇટ પર ઉપલબ્ધ કરાવવા.

આગામી સામયિક અહેવાલ

૭૩. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને વિનંતી કરે છે કે તે ૧લી નવેમ્બર,૨૦૨૫ સુધીમાં તેના સંયુક્ત બીજાથી પાંચમા સામયિક અહેવાલો રજૂ કરે અને હાલના અંતિમ અવલોકનોમાં નિરીક્ષણોમાં કરેલી ભલામણોના અમલીકરણની માહિતી તેમાં સમાવે. સમિતિ રાજ્ય પક્ષને વિનંતી કરે છે કે સમિતિની સરળ રિપોર્ટિંગ પ્રક્રિયા હેઠળ ઉપરોક્ત અહેવાલો સબમિટ કરવા અંગે વિચારણા કરે, જે મુજબ સમિતિ રાજ્ય પક્ષના અહેવાલ માટે નિયત તારીખના ઓછામાં ઓછા એક વર્ષ પહેલા મુદ્દાઓની યાદી તૈયાર કરે છે. આવા મુદ્દાઓની સૂચિમાં રાજ્ય પક્ષના જવાબો તેના અહેવાલની રચના કરે છે.